

stedene og i selskap med de riktige (og berømte) vennene. Her er nattdykk i Thailand, jogging i Central Park, psykoterapi i St. Petersburg og melankoli i Trieste. Her er drosjetur på vei til Paul Auster i Brooklyn og vandring med Vilgot Sjöman i Venezia. I små doser er det sikkert greit nok. Samlet mellom to permer blir det for mye elitisme og skjønnånd.

Men begrepet «minnerydder» likte jeg (s. 236).

Magne Nylenna

Institutt for samfunnsmedisin
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Nesten en dokumentar

Britt Karin Larsen, Tor Georg Danielsen

Som kjærlighet, nesten

En bok om alkohol. 264 s. Oslo: Tiden Norsk Forlag, 2004. Pris NOK 289
ISBN 82-10-04936-4

Jeg har ikke vokst opp med en alkoholisert slektning eller venn i nærheten. På den annen side har jeg atskillig erfaring som terapeut, som administrator og som forsker på alkoholfeltet. Jeg antar at det er en av disse to egenskapene ved meg som gjør at jeg ikke helt tenner på denne boken.

Den er ikke lett å plassere i biblioteket. Skal den stå under forfatteren Brit Karin Larsen, under «biografier», under «fagbøker» eller under «dokumentarbøker»? Ifølge omslaget er dette «en forbløffende åpen og fordomsfri bok, som forsøker å trekke både de positive og de negative sidene ved alkoholen frem», og som «unndrar seg vedtatte forestillinger om rusen og alkoholikeren». Dette var ikke min opplevelse, snarere kunne jeg nikke rolig og gjenkjennende til det meste. Men jeg ser ikke bort fra at personer som ofte må ty til benektning og dagdrømmer som mestringsstrategier, det vil bl.a. si alkoholikere eller deres nærmeste, kan få aha-opplevelser ved å lese boken.

Konseptet er interessant. Medforfatter Tor Georg Danielsen, som har mange års erfaring både som alkoholavhengig og som klient i forskjellige behandlings- og støtte-tilbud, inkludert AA, bistår hovedforfatter Larsen i hennes omfattende og utrettelige jakt på alkoholsannheter. Dels får vi vite hva man kan få ut av visse utvalgte fagbøker eller fagfolk, dels hva forskjellige forfattere med mer eller mindre erkjente alkoholproblemer mener, og dels hva en rekke anonyme personer med eller uten

alkoholproblemer mener. Selv om jeg synes det blir vel mange korte meldinger, vanker det et og annet gullkorn, for eksempel følgende uttalelse fra «Mann, 49 år»: «Det er to ting en alkoholiker må passe seg for: Å gruble over fortida og grue seg for framtida. For begge deler er ting han kan bruke som unnskyldning for å drikke.»

For meg blir boken altfor springende og anekdotisk. Som forsker savner jeg en viss systematisering og syntese av alle de forskjellige røstene som taler. Det er faktisk over 70 kapitler, små snutter med liten indre sammenheng.

Kanskje er det nettopp forfatterens hensikt at man skal bli usikker og spørrende? Kanskje er det slike som meg de egentlig henvender seg til, for at vi skal forstå at vi gjennom våre kliniske eller vitenskapelige briller ser en annen og mindre kaotisk virkelighet enn den som oppleves der ute? I så fall blir dette ikke tydelig nok.

Ett av kapitlene har samme tittel som boken, *Som kjærlighet, nesten*. Dette kapitlet synes jeg er uklart. Jeg er enig i at alkoholavhengighet kan sammenliknes med andre former for avhengighet, også avhengighet mellom to mennesker. Men da snakker vi om et tilfelle av folie à deux, og ikke om ekte kjærlighet. Men kanskje er det nettopp det forfatterne mener ved å legge til et avvæpnende «nesten»?

Olaf Gjerløw Aasland

Legeforeningens forskningsinstitutt

Har leger følelser?

John Salinsky, Paul Sackin, red.

Hur känns det, doktorn?

177 s. Lund: Studentlitteratur, 2004.
Pris SEK 329
ISBN 91-44-03385-0

Michael Balint og hans engelske allmennpraktiserende kolleger utviklet i 1950-årene en modell for kollegiale grupper der man sammen satte søkelyset på «vanskelige» pasienter og lege-pasient-forhold. Slike grupper drives fortsatt i en rekke land. Balint var nøye på at gruppene skulle konsentrere seg om lege-pasient-forholdet og ikke gå inn på legens privatliv, personlighet og følelser. Samtidig var han og hans ektefelle, Enid Balint, svært realistiske i forhold til hva som kan oppnås gjennom korte samtaler («six minutes with the patient»). I 1978 holdt Tom Main en minneforelesning over Balint. Han oppfordret Balint-bevegelsen til også å interessere seg for de følelser møtet med pasienten vekker hos legen og de mestringsmåter som disse automatisk setter i gang, på godt og vondt. Forfatterne av denne boken tok utfordringen på alvor og deltok i en Balint-gruppe med erfarne allmennpraktikerkolleger. Over

en femårsperiode satte gruppen søkelys på nettopp følelser og mestringsmåter.

I boken skildres hvordan de utviklet en modell for å kunne snakke om egne følelser og traumer av relevans for yrket, og om hvordan de kunne gjenkjenne alarmsignaler som varslert at nå reagerte de slik at det bare gjorde vondt verre i forhold til pasientene. Dette var varselssignaler som bl.a. uro, irritabilitet, bekymring for tid, distansering, kjølighet, sinne, overdreven snillhet, overidentifisering, belæring eller generell rådgivning. De studerte også hvordan rammefaktorer som arbeidsrutiner, tid, kastballsyndromet osv. påvirket deres følelser i forhold til pasientene. Forfatterne påpeker at medisinstuderenter i altfor liten grad utsettes for følelsesmessige utfordringer samtidig som de får reflektert over eget mestringsmønster.

Boken er lettlest og kort, men det er en del gjentakelser. De mange illustrerende kliniske vignettene er gode. Forfatterne er velsignet nøkterne og later ikke som om det er lett å være lege eller lett å dele sine følelser. Den kan leses som inspirasjon for alle leger (og studenter) som ønsker å gjøre en bedre jobb også for de pasienter som de opplever som «vanskelige». Da er det nemlig ingen vei utenom å se på egne følelser og mestringsmåter.

Per Vaglum

Institutt for medisinske atferdsfag
Universitetet i Oslo

Helse og levevaner – hvordan kan legen hjelpe?

Peter Prescott, Tore Børtveit, red.

Helse og atferdsendring

206 s. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2004.
Pris NOK 299
ISBN 82-05-31131-5

Boken handler om motivasjon, ambivalens, beslutning, mestring og tilbakefall når det gjelder levevaner som påvirker helsen. Det gjelder røyking, kosthold, mosjon, rusmidler, oppfølging av medisinsk behandling

og andre typer atferd. Boken passer både for leger og andre yrkesgrupper og kan gjerne brukes i undervisning. Forfatterne er kliniske psykologer med bakgrunn fra rusmiddelsektoren.

Korte og lange intervensjoner blir presentert. For min del liker jeg godt at faser med overveielser og ambivalens i forhold til levevaner er viet oppmerk-

somhet. Helsearbeiderens kommunikasjonsform er viktig. Det gis eksempler på lukkede spørsmål av typen «Har du bestemt deg for å slutte å røyke?», som ofte fører til kort dialog. Åpne spørsmål, av type «Er du bekymret for at du på sikt kan ta skade av røykingen?» kan være bedre egnet. Det skrives om «gullet i gråsteinen» i form av ytringer fra pasienten som indirekte peker mot endring. Ved å vise interesse for «gullet» kan legen stimulere til videre refleksjon. Eksempelene på dialoger er nyttige.

Boken har også noen svake sider. Den er ikke så veldig spennende skrevet og er ikke illustrert. De ulike helsevanene dekkes ikke like godt. Vedlikeholdsfasen og tilbakefall etter oppnådd endring blir omtalt, men her savnet jeg nærmere omtale av strategier. Et helt spesielt krav til vedlikeholdsstrategi stilles når pasienten har klart å gå ned i vekt.

Med tanke på leger i allmennpraksis savnet jeg et avsnitt om relative kontraindikasjoner for aktivt å ta opp langsiktig helse som tema. Det kan dreie seg om livskriser, depresjon eller andre forhold. Jeg savnet også en omtale av strategier for å støtte eksisterende atferd i situasjoner der gode vaner erfaringsmessig er truet. Det å holde på mosjonsvaner og vennekrets når man slutter i arbeid eller ved samlivsbrudd er eksempler på utfordringer der legen kan være en støttespiller.

Forfatterne skriver at tilnærmingen i denne boken bør utvikles videre. Jeg håper at både de selv og andre bidrar til dette. I første omgang anbefales boken til alle leger med pasientkontakt.

Sidsel Graff-Iversen

Nasjonalt folkehelseinstitutt

Genialitet og galskap

Nils Retterstøl

Store tanker, urolige sinn – 21 psykiatriske portretter

504 s., ill. Oslo: Damm, 2004. Pris NOK 379
ISBN 82-496-0562-4

Allerede Aristoteles kommenterte det påfallende i at så mange kunstnere, poeter, filosofer og politikere var over-svømmet av svart galle – melancholia. Schopenhauer bemerket også sammenfallet av genialitet og galskap, og han ble en pioner innenfor sjangeren (psyko)patografi, en type biografi som særlig vektlegger medisinske forhold, fortrinnsvis hos berømtheter innen kunst, vitenskap og politikk. Disiplinen utfoldet seg fra 1840-årene av, men kom etter hvert i vanry blant kunstnere og kunst- og litteraturhistorikere pga. sin reduksjonisme, som ofte, i beste positivistiske tradisjon, desavuerte kunstverket som sådant. Dette ble fort vekk bortforklart som like «sykt» som opphavsmannen selv.

Retterstøls bok befinner seg for så vidt innen denne tradisjonen, men har overskredet nevnte primitive barnesykdommer og må med dette kunne sies å legitimere sjangeren, om så skulle være nødvendig. For kunstnernes vedkommende vil patografien bl.a. være en kilde til forståelse av kreativitet, for politikernes vedkommende til å la oss se maktens avveier, og det kanskje som en evig aktuell advarsel (jf. kapitlet om Hitler). Forfatteren tar ikke mål av seg til å komme med en systematisk utforskning av det evig utfordrende spørsmål om sam-

spillet psykisk lidelse–kreativitet, men berører det på forskjellig vis gjennom til dels omfattende biografiske presentasjoner av åtte statsledere samt 13 kunstnere og forfattere. De aller fleste av disse kommer fra Skandinavia og ble av sine omgivelser oftest oppfattet som psykisk avvikende. Boken henvender seg til de fleste opplyste mennesker, for ikke-medisinske lesere finnes et særskilt kapittel med psykiatriske termer og diagnoser.

Retterstøl fremviser en oppriktig og ydmyk tilnærming og respekt for kunstverket som sådant, karakteristisk er for eksempel sluttsatsen om Wergeland, som både får diagnosen syklotymi og (sannsynlig) manisk: «... hans geniale skapende evne, som nok ikke lar seg forklare gjennom psykiatriske vurderinger. Han var (...) en genial ånd som gjør sammenligning med alminnelig dødelige vanskelig.» Van Gogh drøftes inngående – bipolar lidelse, temporallapsepilepsi og absintdrikkning er de mest gjengse forklaringer på sykdommen, men ingen psykiatrisk bestemmelse åpenbarer med sikkerhet noe avgjørende ved hans enestående form- og fargeverden. Tanke- og urovekkende er på sitt vis historien om danskenes statsminister Monrad, som uten tvil var manisk-depressiv og i kraft av en ukritisk sykdomsfasen langt på vei ble skyld i at Danmark mistet mye av sitt territorium (^{2/s}) etter krigen mot Preussen i 1846. Det er like fullt en styrke at forfatteren ikke ukritisk har kastet seg på de siste årenes bølge av fortolkning av nær sagt all kreativitet som betinget i affektive forstyrrelser.

Noen vakre fargeillustrasjoner, for eksempel av Van Gogh, hadde dette rikholdige, spennende og velskrevne verket fortjent.

Jon Geir Høyersten

Avdeling Sandviken

Bergen Psykiatriske Universitetssykehus

100 år etter unionsoppløsningen

Tidsskrift for Den norske lægeforening og *Läkartidningen* ønsker å markere 100-årsjubileet for unionsoppløsningen til neste år. Leserne inviteres derfor til å levere manuskripter om svensk-norsk samarbeid innen helsevesen, medisinsk utdanning og medisinsk forskning eller om forhold som på andre måter berører svensk og norsk medisin de siste 100 år. Vi er også interessert i personlige betraktninger og opplevelser relatert til svensk-norske forhold.

Manuskripter som blir godkjent for publisering i Tidsskriftet, vil også bli vurdert for samtidig publisering i *Läkartidningen*. De kan gjerne være skrevet med tanke på både norske og svenske lesere, men dette er ikke noe absolutt krav.

Send inn ditt manuskript (eller ideer til artikler) så snart som mulig og ikke senere enn 1.2. 2005. Manuskripter som blir godkjent, vil bli publisert i Tidsskriftet nr. 11/2005, som utkommer 2.6. 2005.

